

УДК 658.5.009.12:338.436

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

*Колмакова О.М., к.е.н., доцент,
Янченко Н.В., к.е.н., доцент (ХНУБА)*

Стаття містить дослідження щодо підтримання рівня економічної безпеки в умовах світової кризи. В результаті проведених теоретичних досліджень виділені основні складові економічної безпеки галузевого комплексу та рівні оцінки економічної безпеки. Проведені аналітичні дослідження дозволили виділити показники, що характеризують економічну безпеку будівельного підприємства. На основі теоретичних та аналітичних досліджень розроблена експрес-оцінка економічної безпеки будівельного підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, будівельне підприємство.

FEATURES OF ECONOMIC SAFETY MANAGEMENT OF A CONSTRUCTION ENTERPRISE

*Kolmakova O.M., Candidate of Economic Sciences, associate professor,
Yanchenko N.V., Candidate of Economic Sciences, associate professor (KhNUCEA)*

The article contains research on maintaining the level of economic security in the global crisis. As a result of the conducted theoretical researches the basic components of economic safety of a branch complex and levels of an estimation of economic safety are allocated. The conducted analytical researches allowed to allocate the indicators characterizing economic safety of the building enterprise. On the basis of theoretical and analytical researches the express estimation of economic safety of the building enterprise is developed.

The composition of the economic security of modern enterprises should be understood as its state, eliminating the impact of threats of an economic nature, due to the ability of the organization to resist adverse factors. The criteria for economic security at the current, tactical and strategic levels are solvency indicators, the absence of symptoms of the current and strategic crisis, as well as the pre-crisis state of the organization.

The economic downturn has a negative impact on assets, depleting the construction company's equity, which directly affects the level of economic security of the construction company. That is why the authors analyzed in detail the methods of assessing the economic security of construction companies.

The scientific search for economic security criteria has led to the realization that there is a link between economic security and financial stability. Although some variables and indicators are useful for analyzing the functioning of the industry complex, various studies have tried to develop composite indicators that would better signal or predict the onset of financial difficulties. The system of indicators for measuring economic security of the construction sector should include at least the following main areas: analysis of financial and economic activities, operational analysis, analysis of cash flows and risks of economic activity. Monitoring, analysis and diagnosis of threats to the economic security of the

construction sector based on indicators (parameters) of socio-economic development of the industry is extremely important in modern reality.

Key words: economic security, financial security, construction company, threats, risks.

Постановка проблеми. Будівельний сектор займає одне з провідних місць у національній економіці. Це багатогранна і багатофункціональна структура. Будь-які зміни, що відбуваються в будь-якому з взаємопов'язаних секторів економіки, призводять до реакції ринку, що, безсумнівно, впливає на будівельний сектор. Однією з головних особливостей сучасного будівельного сектору є здатність працювати в умовах загрози його економічній безпеці. Масштабна економічна криза останніх років, підвищення процентних ставок за кредитами, зростання витрат та стагнація створюють додаткові ризики для економічної безпеки будівельного сектору. Тим не менш, важко встановити прямий зв'язок між фінансовими результатами будівельного підприємства та потенціалом збільшення продуктивності праці його робітників шляхом оптимізації внутрішніх резервів. У більш широкому сенсі спостережуване уповільнення зростання продуктивності праці на підприємствах будівельної галузі зумовлене головним чином такими факторами, як технологічні зміни, демографія та торгівля. Тому для управління економічною безпекою підприємств будівельної галузі надзвичайно важливо краще розуміти коротко- та середньострокові наслідки невизначеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує ряд традиційних підходів до розуміння сутності економічної безпеки.

Дослідження та розробкатеоретико-практичних основ адаптації підприємства до умов невизначеності, як одного з методів підвищення рівня економічної безпеки представлені в

роботах Халіної В. [1] та Устіловської А. [1].

Дослідження енергетичної безпеки підприємства, як частини його економічної безпеки наведені в роботі Колмакової О. [2].

Вплив геополітичних трансформацій на економічну безпеку будівельних підприємств оцінений в роботі Колмакової О. [3] та Андріянової О. [3].

Особливу увагу в аспекті економічної безпеки будівельного підприємства приділяють його персоналу Смачило В. [4] та Янченко Н. [5].

Обґрунтування системи управління витратами на сучасному будівельному підприємстві здійснюють Пакуліна А. [6] та Юрченко Л. [6].

Об'єднанню перелічених вище аспектів економічної безпеки підприємства та її моделюванню присвячена робота Геєць В. [7], Кизим М. [7] та Клебанової Т. [7].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Більшість дослідників схильні визначати економічну безпеку держави, а потім екстраполювати її на мезорівень (для регіону чи галузі або на мікрорівень для компаній). На їх думку, економічну безпеку галузевого комплексу можна визначити як специфічний механізм, що забезпечує стійкість економічної системи, з одного боку, використовуючи захисні фінансові інструменти, а з іншого, забезпечуючи її ефективність за рахунок раціонального використання ресурсів.

На нашу думку, економічну безпеку галузевого комплексу можна визначити як специфічний механізм, що забезпечує стійкість економічної системи, з одного боку, використовуючи захисні фінансові інструменти, а з іншого,

забезпечуючи її ефективність за рахунок раціонального використання ресурсів.

Метою статті є формування першого етапу управління економічною безпекою будівельного підприємства - експрес-оцінки рівня економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіка в Україні стикається з неминучими проблемами економічної безпеки бізнесу та підприємництва. Досвід економічно розвинених країн дозволяє зробити висновок, що в основі системи економічної безпеки України є стан захисту життєва важливих інтересів бізнесу. Враховуючи вищевикладене, можна зазначити, що на економічну безпеку в Україні на рівні підприємства, суттєво впливає стан правових та

економічних відносин, організаційні зв'язки, матеріальні та трудові ресурси підприємства, в якому стабільність його функціонування, фінансова стійкість, комерційний успіх, ефективний науковий та технічний розвиток гарантований.

Потреба в розробці заходів щодо посиленні економічної безпеки будівельних підприємств підтверджується аналізом динаміки індексу будівельної продукції за останні роки.

Якщо в 2020 році темпи зростання індексу будівельної продукції коливалися від 94,0% до 105,6%, то в січні – травні 2021 року даний показник не перевищує 94,7 % (рис.1). Що свідчить про спад будівництва в 2021 році порівняно з 2020 роком – який був кризисним з огляду на світову пандемію COVID-19.

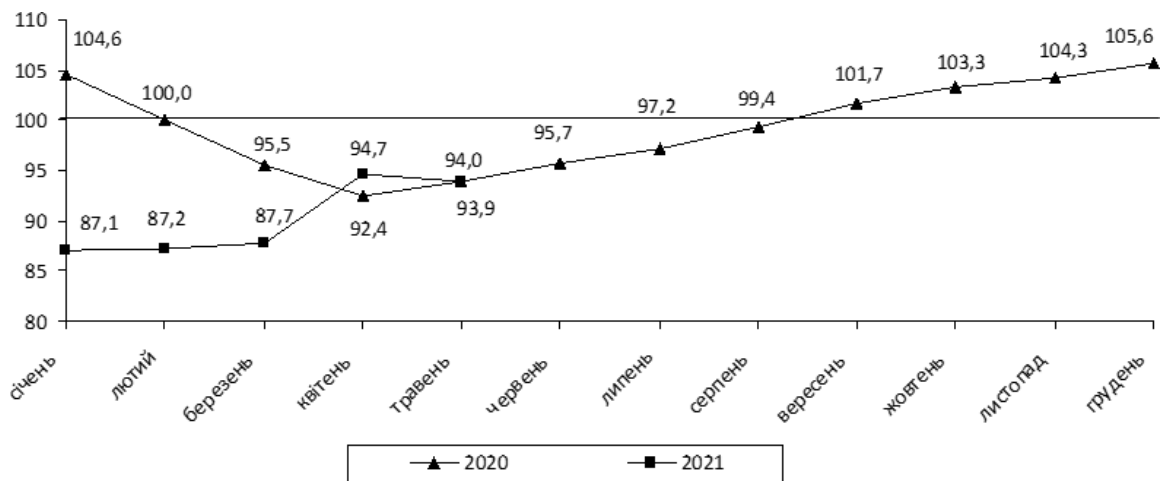

Рис. 1. Індекси будівельної продукції за 2020-2021 роки [8]

Відповідно, таке різке зменшення індексу будівельної продукції, вимагає від керівництва будівельних підприємств постійно контролювати фінансово-економічний стан свого підприємства. Задля економії часу та уникнення складних розрахунків, автори пропонують використовувати методику експрес-оцінки економічної безпеки підприємства для виявлення перших ознак зниження рівня економічної безпеки будівельного підприємства.

Економічна безпека підприємства в сучасних умовах тлумачиться по-різному різними експертами. На наш погляд, найбільш функціональним визначенням, що має загальну характеристику та підходить і підприємствам будівельної галузі є наступне.

Економічна безпека підприємства - це стан ефективного використання ресурсів, який дозволяє запобігати викликам та загрозам, що в свою чергу забезпечує стійке функціонування підприємства [7].

Економічний спад негативно впливає на активи, вичерпуючи власний капітал будівельного підприємства, що безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки будівельного підприємства. Саме тому автори детально проаналізували методи оцінки економічної безпеки будівельних підприємств.

Огляд дозволяє сказати, що економічна безпека галузевого комплексу

є всеосяжною категорією та включає певні компоненти. Однак у літературі можна побачити аргументи щодо використання різних компонентів безпеки. Це свідчить про те, що в даний час не існує єдиного підходу до визначення його компонентів.

Провівши детальні теоретичні дослідження визначено основні складові економічної безпеки галузевого (будівельного) комплексу (рис. 2).

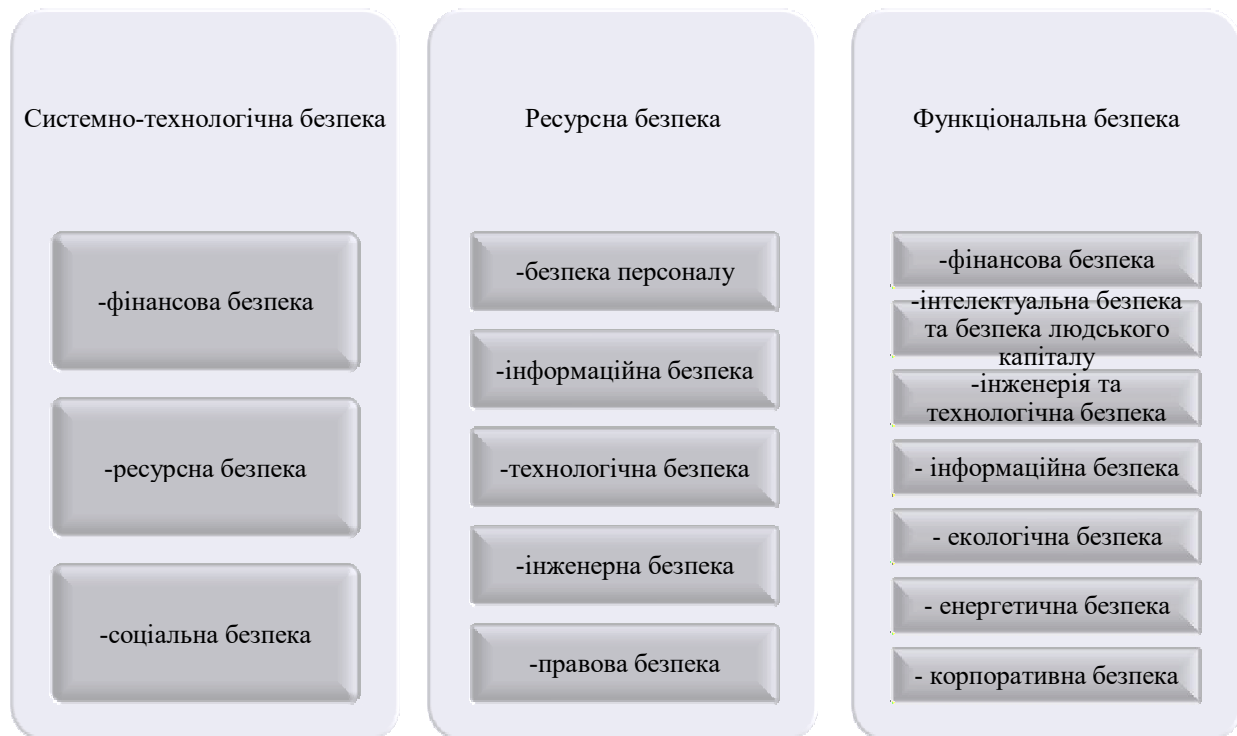

Рис. 2. Складові економічної безпеки галузевого комплексу
Сформовано на основі [1-7]

Більшість дослідників виступають за функціональний підхід і вважають, що фінансова складова є основною. Отже, фінансова безпека підприємства є невід'ємним елементом всієї економічної безпеки. Науковий пошук критеріїв економічної безпеки привів до розуміння того, що існує зв'язок між економічною безпекою та фінансовою стабільністю. Незважаючи на те, що окремі змінні та показники корисні для аналізу функціонування галузевого комплексу, різні дослідження намагалися розробити складені показники, які б краще

сигналізували або прогнозували настання фінансових труднощів.

Сьогодні ті будівельні компанії, які не приділяють належної уваги економічній безпеці, як внутрішній, так і зовнішній, продовжуючи працювати в нестабільному економічному середовищі, зазвичай приносять збитки. Зрештою, вони зіткнулися з глибокою кризою, падінням виробництва, критичним станом або банкрутством. Така ситуація в будівельній галузі криє ризики як для всієї економіки регіону, так і для суспільства, порушуючи соціальну стабільність [9, 10].

З всього вище зазначеного, можна зробити висновок, що система показників для вимірювання економічної безпеки будівельний сектор повинен включати принаймні такі основні напрямки: аналіз фінансово-господарської діяльності, операційний аналіз, аналіз грошових потоків та ризиків економічної діяльності. Моніторинг, аналіз та діагностика загроз економічній безпеці будівельного сектору на основі показників (параметрів) соціально-економічного розвитку галузі є

надзвичайно важливим у сучасній реальності (рис. 3).

Специфіка будівельного сектору полягає в тому, що короткострокові зобов'язання становлять значну небезпеку, оскільки введення в експлуатацію площ житлових будинків досить рідкісне. Отже, суб'єкт господарювання повинен мати кошти для покриття короткострокових зобов'язань; інакше існує загроза банкрутства.

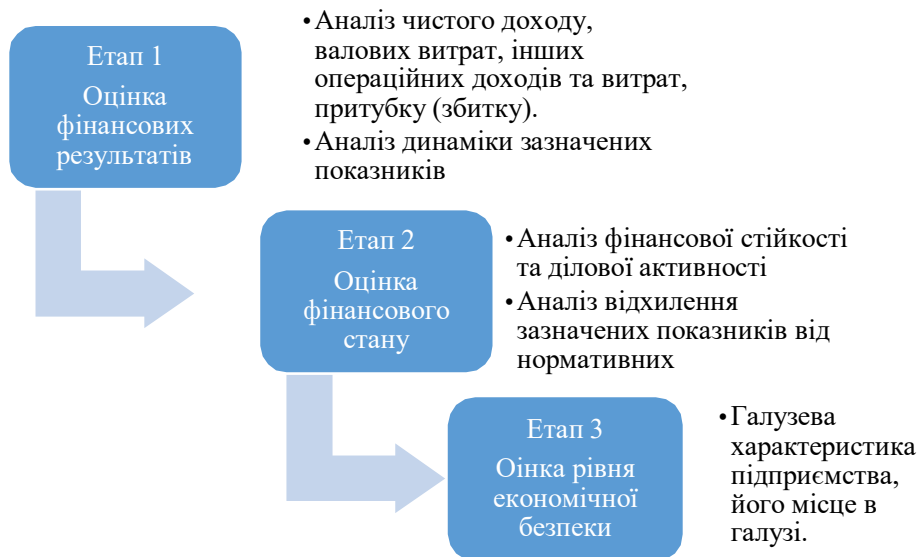

Рис. 3. Алгоритм експрес-оцінки економічної безпеки будівельного підприємства

Для оцінки економічної безпеки необхідно зрозуміти, чи може господарюючий суб'єкт розвиватися переважно за рахунок власних джерел фінансування. Тим не менше, в аналізованому періоді зміни в показники на краще можна простежити. Це відбувається через зменшення залежності від зовнішніх джерел коштів, а це, у свою чергу, сприяє збільшенню фінансової стійкості. Таким чином, звідси випливає важливий висновок, що поточні сприятливі показники фінансової стійкості при низькій інвестиційній активності погіршуватимуться в наступні періоди. У фінансовій звітності ця залежність виражається у відсотках інвестицій у довгострокові інвестиції прямо пропорційно, що знижує коефіцієнти ліквідності та платоспроможності.

Оскільки грошові кошти та високоліквідні відсотки є основою для розрахунку платоспроможності та ліквідності, переклад цієї суми на довгострокові інвестиції в тій же сумі знижує ефективність. Однак ці моделі є більш специфічними для великих підприємств, оскільки вони можуть диверсифікувати ризики. Очевидно, що компанія з низькими ресурсами та товарообігом з активною інвестиційною політикою різко збільшує ризик банкрутства та фінансової нестабільності.

Підприємницькі підприємства та МСП (малі та середні підприємства) сьогодні широко розглядаються як основні інноваційні рушії та основні постачальники зайнятості та економічного зростання. Саме для малих будівельних підприємств (які не мають ресурсів для

складних розрахунків) є актуальним проведення експрес-оцінки економічної безпеки. На кожному етапі експрес-оцінка аналізується певний перелік показників (на першому етапі: показники, що описують фінансові результати підприємства; другому етапі: показники фінансового стану; на третьому етапі: показники, що характеризують галузь). З огляду на специфіку виконуваних робіт (будівництво, монтаж, ремонтні роботи тощо) для кожного будівельного підприємства має бути свій набір показників. Для формування блоків оцінки та підбір відповідних показників

пропонується використовувати кореляційно-регресійний аналіз.

На основі проведених теоретичних досліджень автор сформував перелік показників для будівельного підприємства ТОВ «Кристал +». Для цього було обрано одинадцять показників та проведений аналіз чистого доходу, валових витрат, інших доходів та витрат, а також прибутку підприємства. Необхідно оцінити також і його фінансовий стан та зробити висновки наскільки підприємство фінансово є стійким. Для цього проведемо аналіз фінансової стійкості та ділової активності (табл.1).

Таблиця 1

Вихідні данні для проведення кореляційно - регресійного аналізу

Фактори моделі	Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Результативний показник	Рентабельність діяльності, % У	14	6	10	14,9	12	7	4,1	6
Фактори виробничих фондів	Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн. X ₁	347,9	319,4	335,9	787	909,4	1066,4	1077,2	1326,89
	Первісна вартість, тис. грн. X ₂	699,8	723,5	761,5	812,5	1006,3	1126,5	1027,8	1626
	Залишкова вартість, тис. грн. X ₃	322,1	316,7	355,1	359,9	519,7	624,1	499,1	876,42
Фактори, що характеризують працю	Середньооблікова чисельність працівників, особи X ₄	22	24	25	29	38	40	35	32
	Фонд оплати праці, тис. грн. X ₅	126,2	144,1	157,5	216,2	465,8	656,2	167,2	372,74
	Середньомісячна заробітна плата, грн.. X ₆	478	500,34	525	632,16	1021,5	1360	398,1	970,7
Фактори, що характеризують фінансові кошти	Обсяг реалізації, тис. грн. X ₇	996,9	1135,7	1127,1	1314	2523,8	3357,1	1005,5	1262,9
	Обсяг виробництва, тис. грн. X ₈	1146	1340,13	1296,17	1537,43	3028,63	3634,33	1098,75	1414,46
	Собівартість продукції, тис. грн. X ₉	770,4	839,5	881,1	1917,5	1006,3	2726,1	791,8	969,9
	Витрати, тис. грн. X ₁₀	801,2	898,265	951,588	1182,62	1112,7	2826,7	856,3	1375,41
	Прибуток, тис. грн. X ₁₁	117,6	55,8	92,6	196	313,1	228	41,2	75,89

Аналіз кадрової складової економічної безпеки будівельного сектору слід починати зі складання динаміки використання трудових ресурсів та їх розподілу.

Зростання виробництва будівельної продукції та валової доданої вартості позитивно впливає на рівень економічної безпеки, а зростання середньої заробітної плати в галузі підвищує конкурентоспроможність галузі.

Як правило, чим вища оцінка прибутковості та ліквідності, тим вищий рівень економічної безпеки. Крім того, оборотний капітал є найважливішим показником короткострокової фінансової стійкості і використовується для оцінки спроможності фінансувати будівельні

проекти. Все це слід враховувати при оцінці економічної безпеки будівельного сектору.

Для обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення рівня економічної безпеки було проаналізовано виділені в першому розділі показники. Для цього використаємо кореляційно-регресійний аналіз.

Кореляційно-регресійний аналіз дозволяє виявити щільність зв'язку між показниками: результативний показник Y (рентабельність діяльності) та $X_1 - X_{11}$ (основні фактори, що визначені в табл. 1). Розрахований вплив факторів на основний показник ефективності діяльності підприємства наведений в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати проведеного кореляційно – регресійного аналізу

	Коефіцієнт кореляції	Незмінна складова рівняння a_0	Незмінна складова рівняння a_1 (коефіцієнт регресії)	Коефіцієнт детермінації	Вигляд рівняння
1	2	3	4	5	6
X_1	-0,398	12,422	-0,004	0,158	$Y = 12,42 - 0,004 * X_1$
X_2	-0,482	15,449	-0,006	0,232	$Y = 15,45 - 0,006 * X_2$
X_3	-0,472	14,060	-0,010	0,223	$Y = 14,06 - 0,010 * X_3$
X_4	0,332	15,361	0,200	0,110	$Y = 15,36 - 0,20 * X_4$
X_5	-0,146	10,144	-0,003	0,021	$Y = 10,14 - 0,003 * X_5$
X_6	-0,087	10,015	-0,001	0,008	$Y = 10,02 - 0,001 * X_6$
X_7	0,812	9,428	0,0001	0,659	$Y = 9,43 + 0,0001 * X_7$
X_8	0,774	9,073	0,0001	0,599	$Y = 9,07 + 0,0001 * X_8$
X_9	-0,091	8,602	-0,001	0,008	$Y = 8,602 - 0,001 * X_9$
X_{10}	-0,56	9,681	0,0001	0,030	$Y = 9,681 + 0,0001 * X_{10}$
X_{11}	0,529	6,119	0,022	0,280	$Y = 6,12 + 0,022 * X_{11}$

На основі проведених досліджень охарактеризуємо вплив кожного фактору на рентабельність діяльності підприємства (табл. 3).

На основі проведеного аналізу стає зрозумілим, що основними показниками для експрес-оцінки на ТОВ «Кристал +» є

обсяг реалізації та обсяг виробництва, зворотній вплив оказують витрати, відповідно саме на ці фактори слід звернути увагу при виявленні погіршення рівня економічної безпеки підприємства та розробці заходів щодо його підвищення.

Висновки щодо проведеного кореляційно - регресійного аналізу. Рейтинг факторів

Рейтинг впливу	Показники		Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації	Характер впливу
1	2		3	4	5
1	Обсяг реалізації	X_7	0,812	0,659	Безпосередній, високий вплив даного фактору та тісний зв'язок
2	Обсяг виробництва	X_8	0,774	0,599	Безпосередній, високий вплив даного фактору та тісний зв'язок
3	Витрати	X_{10}	-0,56	0,030	Безпосередній, високий вплив даного фактору та тісний зв'язок
4	Прибуток	X_{11}	0,529	0,280	Середній зв'язок
5	Первісна вартість	X_2	-0,482	0,232	Зв'язок є але він досить слабкий
6	Залишкова вартість	X_3	-0,472	0,223	Зв'язок є але він досить слабкий
7	Середньорічна вартість основних фондів	X_1	-0,398	0,158	Зв'язок є, але він досить слабкий
8	Середньооблікова чисельність працівників	X_4	-0,332	0,110	Зв'язок є, але він досить слабкий
9	Фонд оплати праці	X_5	-0,146	0,021	Зв'язок відсутній
10	Собівартість продукції	X_9	0,091	0,008	Зв'язок відсутній
11	Середньомісячна заробітна плата	X_6	-0,087	0,008	Зв'язок відсутній

Висновок. Стаття містить дослідження щодо підтримання рівня економічної безпеки в умовах світової кризи. В результаті проведених теоретичних досліджень виділені основні складові економічної безпеки галузевого комплексу та рівні оцінки економічної безпеки. Проведені аналітичні дослідження дозволили виділити показники, що характеризують

економічну безпеку будівельного підприємства. На основі теоретичних та аналітичних досліджень розроблена експрес-оцінка економічної безпеки будівельного підприємства.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Халіна В. Ю., Устіловська А. С., Гончаренко П. І., Ветрова В. В. Адаптація

механізму впровадження «зелених» закупівель до вітчизняних економічних умов. Ефективна економіка. 2019. № 4. – URL:

<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7004> (дата звернення: 15.06.2021). DOI: [10.32702/2307-2105-2019.4.52](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.4.52)

2. Колмакова О.М. Економічна безпека України: енергетичний аспект //Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки. – 2019. - № 150 - С. 45-55

3. Kolmakova O., Andriianova O. Increase of competitiveness of the construction enterprises in the conditions geopolitical transformations//Technology audit and production reserves, 4 (50), 2019 p. 4-9

4. Smachylo V.V., Kolmakova O.M. Dependence of demographic safety of the country and personnel potential of the enterprise: economic and social aspects Ensuring national economic security in the context of geopolitical transformations geopolitical transformations: monograph under the general editorship of Doctor of Economics, Professor L.L. Kalinichenko / Higher School of Social and Economic/ - Przeworsk: WSSG, 2019.

5. Янченко Н. В. Підвищення ефективності праці за рахунок коворкінг-центрів / Н.В. Янченко, І.С. Головко-Марченко та інші / Проблеми економіки.– 2020.– № 2 (44).– С. 331-337

6. Пакуліна А. А., Юрченко Л. В. Обґрунтування системи управління витратами на сучасному будівельному підприємстві / журнал «Молодий вчений» №5 – 2015. С. 31-36

7. Моделирование економічної безпеки: держава, регіон, підприємство/ Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін.; За ред. Гейця В.М.: Монографія. – Харків: ВД “ ІНЖЕК”, 2006. – 240 с.

8. Експрес-випуск від 01.07.2021р. Виробництво будівельної продукції в січні–травні 2021 року / Державна служба

статистики України - URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Сумець О.М., Тумар Б.М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека: Навч. посібник. – К.: Хай-Тек Прес, 2008.– 400 с.

10. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України // Відомості Верховної Ради. – 2005. – №10.

REFERENCES

1. Khalina V., Ustilovska A., Goncharenko P., Vetrova V. (2019) Adaptation of the mechanism of introduction of "green" purchases to domestic economic conditions. Efficient economy (Vols. 4) [in Ukrainian].

2. Kolmakova O (2019) Economic security of Ukraine: energy aspect //Municipal utilities. Series: Economic Sciences [in Ukrainian].

3. Kolmakova O., Andriianova O. (2019) Increase of competitiveness of the construction enterprises in the conditions geopolitical transformations //Technology audit and production reserves, (Vols. 4 (50)) [in Ukrainian].

4. Smachylo V.V., Kolmakova O.M. (2019) Dependence of demographic safety of the country and personnel potential of the enterprise: economic and social aspects Ensuring national economic security in the context of geopolitical transformations geopolitical transformations: monograph under the general editorship of Doctor of Economics, Professor L.L. Kalinichenko / Higher School of Social and Economic. WSSG [in Poland].

5. Yanchenko N. (2020) Increasing labor efficiency through coworking centers / N. Yanchenko, I. Golovko-Marchenko and others / Problems of economy (Vols. 2 (44)) [in Ukrainian].

6. Pakulina A, Yurchenko L. (2015) Substantiation of cost management system at a modern construction company /Magazine "Young Scientist" (Vols. 5) [in Ukrainian].

7. Geets V, Kyzym M, Klebanova T, Chernyak O and others (2006). Modeling of economic security: state, region, enterprise //Monograph. - Kharkiv: VD "INZHEK" [in Ukrainian].

8. Express issue from 01.07.2021 Production of construction products in January-May 2021 / State Statistics Service of Ukraine - URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]

9. Sumets O, Tumar B (2008) Strategies of the modern enterprise and its economic security: Textbook. manual. - К.: Хай-Тех Прес [in Ukrainian].

10. The concept (basis of state policy) of national security of Ukraine (2005) //Bulletin of the Verkhovna Rada. (Vols. 10) [in Ukrainian].